

¹³ H. Wittstock, i. m. 43—44.

¹⁴ A beszercei esperességnek címzett levélből: „Cum autem nobis literis Reg. Maiest, seuere mandatum sit vt nihil nostris Ceremonijs et Ritibus ab aliarum Eccles. Ceremonijs discrepemus sicuti renere in ve nulla ab ejs discrepamus, nisi quod ipsam luminum accensionem et vestes quas casulas et cappas. vocant, atinet, et videatur nobis (nisi vigilemus) nonnihil periculi imminere. Quare rogamus enixe ut pius et venerandus senex pastor Ecclesie dei que est Bistricie“ — hogy jelenjen meg Fehérváron. Vö. H. Wittstock i. m. 44—45.

¹⁵ Andreas Ireneus szászbudaki pap kalendáriumi feljegyzéseiből: „Nov. 20. D. Albertus K[yschner] W[urmlacensis] Pastor Ecclesiae Bistriciensis fidelissimus, qui Evangelium filii Dei pure et sincere totis 20 annis magno cum fructo docuit, inter horam 6 et 7 matutinam in pia confessione et ardenti invocatione filii Dei expiravit anni Dom. 1564, etatis 56—21. Nov. Hoc die sepultus est D. Albertus K. W. magno cum luctu totius civitatis; immo provinciae, qui praeclarum lumen fuerat totius Universitatis Saxonum“. Vö. H. Wittstock, i. m. 45.

SIMÉN DOMOKOS

AZ ÁDÁMOSI TEMPLOM EMLÉKEI

Egyháztörténelmünk írásos dokumentumai mellett a templomok őriztek meg sok forrásértékű anyagot és páratlan népi alkotást. Folytonosságuknak több mint négyszáz éves kőbe vésett, festett vagy írott bizonyosságai. Ilyen történelmi értéket képvisel az ádamosi unitárius templom a maros-küküllői egyházkörben.

A templom középkori eredetű, a pápai tizedjegyzék összeírása után, a 14. század végén vagy a 15. sz. elején épült.¹ Megnagyobbítása és toronnyal való megtoldása a 16. sz. első negyedének a munkája. Stílusa a késő gótikáé. 1890-ig szentélye fölött fordázott gótikus bolthajtás volt.²

Történelmi értékű emlékei, feliratai és páratlan jellegű népi alkotásai a következők.

1. *Mennyezete* országunk legrégebb festett, évszámos emléke volt (lebontása után a budapesti Nemzeti Múzeumba került). A templomhajó fölötti mennyezetet korai reneszánsz stílusban festett 7 sorban nyolcával, 56 szakaszban, változó mintákat tartalmazó volt. A közepén két megfajtatlan címer és az 1 5 2 6-os évszám egy körző és vonalzó képével (az egyik címer a kápolnai Bornemisza családé lehet). Az 56 négyzetben csak kétféle mintaváltozatot találhatunk. A mennyezet beázásának, megrongálódásának kijavítására vonatkozik a rövidítésekkel írt, rajta található felirat: AN[no] DOM[ini] 1694 ERIGEBÁ [tur]RP[er] MIC[haelem] MEDGYESI TEMPORE CURATORIS FRAN[cisci] SZÁBO. A kazettaminták a német reneszánsznak országunkban a legelső, s e század egyetlen ilyenemű alkotásai.³

2. Az egykori *szentélyszék* is a fent említett múzeumban van elhelyezve. Ott olvasható ismertető szövege a következő: Eperjesen készült. Gótikus pad az erdélyi ádamosi templomból. Térdeplője későbbi, 1666-ból való. Hátlapjára felírva:

MENNYKŐ MEG PÁPÁK PALLOSA HALÁLNAK KÉPE NÉPÉNEK VÉTKÉT VÁRAD VESZEDELME SIRATJA.

A felirat Dávid Ferencre, az unitáriusok első püspökére vonatkozik, aki 1555-től Kolozsváron működött. Alatta elmosódva: 1 5 5 5.⁴ (A kiemelt részek szerzőtől.)

A Dávid Ferencnek tulajdonított felirat, melyet „Epitaphium Francisci Davidis“-nek ismerünk, a fenti padfelírás első része, nem függ össze és valószínű nem is egyszerre íródott a „Várad veszedelmét“ idéző sorral. Az első része azonos annak a hosszabb költeménynek a kezdetével, melyet Dávid Ferenc egyes életírói börtönben írt elégiájának tüntetnek fel. E feliratnak mint emléeknek nagyon becses értéke van. Keletkezési idejét 1555 és 1587 közé tehetjük. A pad hátlapjára a különböző időkben többen felírták nevüket.

1904-ig e becses emlékünkhöz a szentély déli oldalán állt. Az ádamosi szentélyszékként ismert alkotás, e 8 üléses pad, eredetileg két különálló részből tevődött össze: a papi és a patrónusok székéből (Borne-misza, Sulyok, Sándor stb. családoké volt). Az ádamosi öregek „az urak padja“-ként emlegetik. Helytörténeti szempontból faragványai közül az a magas, tornácos, lőréses, kifaragott torony az érdekesebb, amely talán a hasonló szerkezetű ádamosi tornyot akarta ábrázolni.⁵

3. Az ANO DOI 1518-as felirat az 1904-es javítás alkalmával tűnt elő a vakolat alól. A diadalív jobb felső részén olvasható felirat egy téglalap alakú bemélyedésben van, fekete festékkel írva. A háromemeletes, lőréses, tornácos, védelmi célra készített, lábas torony építésének s a templomhajó mai formában való megnagyobbításának az eseményét jelölheti. A torony és templom szerkezetileg egységes.

4. A templomkert északkeleti sarkán elhelyezett *kiskapu* népi motívumokkal festett és faragott díszítéseivel a megye legrégebb megmaradt népi alkotása. Szemöldökfáján az 1 7 9 4-es évszám van bevésve. Hegyes sisakú zsendelyfedele van. A kapulábak alsó felének valamikori javítása alkalmával (1904?) a faragott minták egy része megsemmisült; a kemény cserefa többi része épen őrzi a népi alkotás helyi hagyományos mintáit. Valamikor a főbejáratnál állhatott, csak később szorult a mai helyére.⁶

5. Zoványi Jenő véleménye szerint az unitárius egyház megszervezésében és megerősítésében nagy szerepe volt az immár meglévő templomnak. A templomok „átállításának“ kevés tárgyi bizonyítéka maradt. Ilyen dátum, ha nem is évet határozóan pontos, de megközelítő hitelességgel valószínűsíti az ádamosinak unitáriussá levését. A torony első emeletének északi ablakában több téglában egykori írásjegyekkel, mélyen bevésve évszámok vannak: 1 5 . 7 0 . 1 . 5 . 7 . 2. és 1 . 5 . 7 2. Az 1572-es évszám a torony harmadik emeletén lévő befalazott ablak tégláiban is megtalálható.⁷ A téglák anyaguk jobb minőségével, nagyobb formátumukkal és mélyebb árnyalatú színükkel különböznek a torony tégláinak zömétől.

Az említett északi ablak évszámos tégláival szemben levő ablakrészben két nagyobb formátumú és más anyagú téglán *ismeretlen írásjegyekkel*, több sorban, eddig még szakember nem látta, megfejtetlen szöveg van bekarcolva. A felső téglák és szövege épebb, az alsó rongáltabb.

6. Az előzőek után legyen szabad arról a feliratról is megemlékez-nem, amelyet a torony tornácát körbefutó vízcsatorna mögötti fenyő-gerendán találtam bevésve. Keleti sarkától az északi része felé indulva pontos másolata ez:

CURATORE NICOL SÁNDOR, PASTORE: MICHAELE K. KORISPA-TAKI, RECTORE IOANE DEMETER — AEDILIBUS GEORGIO CSI-KI, SIGISMUNDO SOLYMOSI AB ECCLESIA ADAMOS UNITAR — ERIGEBATUR IN LAUDEM DOMINI PER ARCHITECTOS SAMUE-LEM — FILIUSQUE EIUS GEORGIUM ATS FOGARASI — ANNO DNI. 1755 MENS. MARI. APR. MAJ. A toronyfedél építésének vagy nagyobb javításának megörökítése.

7. Meghatározhatatlan korú, fél természetes nagyságú, viaszos vá-szonból készített, a szószék koronája felett elhelyezett kakas a külön-böző javításokat átvészelve, ma is az éberség figyelmeztetését, a protes-tantizmus jelképét őrzi.

8. A templomban elhelyezett használaton kívüli, fenyő anyagú, fe-ke tére festett, asztalosmunkával készített nyújtópádon 1122-es évszám van festve, helyes olvasata: 1722.

9. Az 1799-ből származó, L. Sándor Bálint adományozta, ma is hasz-nálatban lévő *kóperselyt* Kelemen Lajos keresztelőmedencének tar-totta.⁸

Az előbbinek időben és anyagban is társa a használaton kívüli, a torony melletti padok mögött elhelyezett, kőből készített *úrasztala*. Kül-önálló lába, mely egy darab kőből van faragva, előlnézetben két he-gyes felével egymásba csúsztatott háromszög formájú. Felső részén az asztallap csapjának a bevésete van. Különálló asztallapja is egy kőből faragott, ovális formájú, felül simára csiszolva, alulsó részén, hol dur-vább a faragás, a lába illeszkedő csappal van ellátva. A kőből készített, népi alkotású úrasztalának ritka példánya. Felirata az asztallap vastag-ságának megfelelő nagyságú betűkkel ez:

ISTEN DITSÓSÉGÉRE SZOLGÁLATJÁVAL SZERZETTE LOKODI
SÁNDOR PÉTER 1 7 9 9-BEN

10. Az 1904-ben kezdődött nagy javítás alkalmával a jelen volt szemtanúk fiaiban ma is élő hagyomány:

— A szentély alatt lévő „kripta, avagy temetkezési terem“.

A vakolat alól eltűnt egyszerű rajzú, feketével festett virág-minták.

— a papiszéktől félig takart falrészben a kőből faragott szentélybe-járó (kidomborodik a helye és a formája; tehát ott van!).

JEGYZETEK

¹ Kós Károly készítette hivatalos szakvélemény.

² Az ádámosi unitárius egyházközség „Régi Leltár Könyve“ a Templom fejezeténél ezt írja: „1890-ben, a régi párkányos mennyezet megrepedezvén, lebontott.“

³ Kelemen Lajos alapos ismertetését adja úgy a mennyezetnek, mint a szen-télyszéknek. Művészettörténeti tanulmányok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1977. A 10, 38—40, 78, 79, 86, 232—234. l. Fényképmásolatát lásd a 226—227. la-pokon.

⁴ Adorjáni Károlyné Incze Júlia szőkefalvi unitárius lelkész nejének a hely-szinen készült lejegyzése alapján.

⁵ Kelemen L. I. m. 39—40. és 232—234. l.

⁶ Kiskapu szakértő restaurálását igényli.

⁷ A torony első emeleti nyugati lőréses ablakában és a harmadik emeleti befalazott ablakban, több téglában a PETRUS, B. PETRV[s], és a JOA[nnes] név van az 1572-es évszám mellett (és külön is) bevésve. Azonosítani ha nem is tudjuk a bevésőt, de megjegyezni kívánjuk, hogy 1595-ben az első ismert adámosi unitárius lelkész Várfalvi Péter volt.

⁸ Kelemen L. I. m. 232. l.

SZÁSZ DÉNES

A JOBBÁGYFALVI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG 30 ÉVE

„Anno Dei prima 1414 az Urban boldogult kimult jobbágyfalvi László János az kinek meghült teteme nyugszik“ — ez van ráírva a legrégebb írásos emlékre, egy fejfára. Egy másik, az 1576 évi feljegyzés 5 adófi-zető kaput sorol fel. A hagyományok állítják, hogy Jobbágyfalva már abban az időben falu volt. Határa úrbéres birtok. Népe egyházilag a nyárádszentmártoni anyaegyházköztséghez tartozott, mely az 1611 évi írásos emlék szerint unitárius volt.

A jobbágyfalvi leányegyházköztség első templomát 1829-ben építette fel. A jelenlegi, második templomát az 1936—38. években építi nagy áldozattal Nagy Jenő ny. körjegyző által adományozott helyre, László György és Balogh Pál gondnoksága alatt. A templomépítők nagy része már nincs az élők sorában. Sokat közülük a második világháború vitt el áldozatul s pihennek valahol idegenben, sokan pedig az itthoni hantok alatt pihennek. S akik ma még élnek, azok beszélni tudnak az elődök hősi áldozatáról, mely felépítette ezt a kedves kis templomot. De azok beszélni tudnak arról is, ami 13 év múlva történt.

Az 1951. március 5-én tartott rendkívüli közgyűlésen Simó Attila nyárádszentmártoni lelkész a következő szavakkal nyitotta meg a gyűlést: „A jobbágyfalvi leányegyházköztség a legutóbbi 4 év alatt rohamos fejlődésnek indult. A hívek egyházas magatartása, hűsége és áldozatkészsége példaszerűvé vált. Régi vágy, hogy külön egyházközségképpen élje meg a maga hivatását.“ Közgyűlés elhatározta az önálló anyaegyházközséggé alakulást, és ezt a Főtanács jóváhagyta. Így a jobbágyfalvi leányegyházköztség elvált a nyárádszentmártoni anyaegyházközségtől, és megkezdte a maga külön önálló gyülekezeti életét, megőrizve hálás tiszteletét Nyárádszentmárton iránt, melynek gondozása alatt anyaegyházközséggé fejlődött.

Az idén a jobbágyfalvi unitárius egyházköztség önállósulásának 30. évfordulója van. Első lelkésze Gergely János lett, aki 1958. májusáig szolgált. A második Kecskés Lajos volt, 1969. november 1-ig. Ezután Nyitrai Mózes vadadi lelkész mint beszolgáló gondozta az egyházközséget 1970. március 1-ig. Attól kezdve Szász Dénes jelenlegi lelkész szolgál.

Az eltelt 30 évre visszatekintve az egyházközség élén ott vannak